

PÅ VEJ MOD EN NY SOCIALPOLITIK

Af Alfred Dam

Grønlands udvikling er i en efter danske forhold sjælden grad blevet genstand for planlægning, specielt for så vidt angår de fysiske planlægninger og anlægsinvesteringerne.

Behovet for en planlægning af den fysiske og økonomiske aktivitet har været ganske åbenbar, dels har der været tale om en så stor anlægsaktivitet, at den kun kunne klares ved tilbørlig planlægning, og dels er så store summer sat ind, at talen om saglig prioritering er trængt igennem.

En politisk beslutning om en lokaliseringspolitik og en udvikling af forudsætningerne for havgående fiskeri har været grundlaget for denne planlægning, som er foregået specielt i de senere år, og hvis positive og negative følger man kan begynde at spore. (Med vilje siger jeg både positive og negative følger. Det er et ubehageligt dogme, at socialforsorg alene skal beskæftige sig med de negative følger, en socialforsorg bør lige så vel beskæftige sig med, hvorledes de positive muligheder bliver tilgængelige for mennesker i al almindelighed).

Den voldsomme tuberkulose, behovet for boliger og teknisk udvikling og behovet for en udbygning af undervisningsvæsenet medførte, at man i Grønland samlede kræfterne om disse områder. Samtidig foretog man en fordeling af opgaverne mellem staten og landskassen, hvorefter socialforsorgen fortsat skulle være et rent grønlandsk anliggende. Selvom dette var en rigtig disposition, medførte det, at socialforsorgen i begyndelsen af dette tiår kom ud af harmoni med den samfundsudvikling, som var blevet sat igang.

Selv i samfund med en forholdsvis langsom udvikling kan der opstå skævheder af de forskellige samfundsområders udvikling i forhold til hinanden, og i det grønlandske samfund sker der så store ændringer, at de griber ind i alle menneskers tilværelse. Medens man har planlagt og udviklet sundhedsvæsen, undervisningsvæsen, boligbyggeri, havneanlæg og fiskeindustrier, så er det sociale og arbejdsmarkedsmæssige område først kommet med i de seneste år. Årsagerne hertil er flere, men det skyldes

først og fremmest, at ansvaret har været fordelt på to instanser, og at den instans, som skulle varetage det sociale, ikke har haft saft og kraft til at gøre sig gældende. Man synes først og temmelig sent at være blevet opmærksom på, at også det sociale område bør være veludviklet, for at alt det øvrige i samfundsudviklingen kan siges at være planlagt. Jeg vil ikke påstå, at det sociale er afgørende, men det er i hvert fald en væsentlig brik i puslespillet. De sociale problemer i Grønland er i betydelig grad præget af hele den hastige samfundsudvikling, og udviklingen er omvendt afhængig af samfundets indsats til afhjælpning og forebyggelse af sociale konflikt-situationer.

Erfaringerne fra Grønland viser, at et mangelfuldt socialt system er en hindring for at opnå et rimeligt udbytte af planlægningen, og at et veludbygget socialt system er nødvendigt for at forebygge den mistilpasning, som nogle mennesker med eller uden synlige handicap kommer i, når samfundet ændrer sig.

Den udvikling, som den store Grønlandskommission satte igang i 1950 ved afgivelsen af sin betænkning, var et brud med den hidtidige politik. Jeg skal ikke fortabe mig for meget i det historiske, men må blot konstatere, at det moderne Grønland kun er 10–15 år gammelt, og så må jeg samtidig understrege, at det ikke er muligt at tale om Grønland som en helhed. Det er således ikke alle i Grønland, der har fået del i udviklingens goder eller problemer, forventningerne til den socialpolitiske indsats er da også højest forskellig fra nord til syd og fra vest til øst.

Grønland er et stort land, og der er betydelig forskel på et fiskersamfund, fangersamfund eller fåreholdere, og der er stor forskel på menneskers mål og idealer i en by, en større bygd og på en boplads.

Der er blevet romantiseret meget om det værdisystem, der fandtes og findes i de små grønlandske samfund, og man har vel troet, at det var muligt at overføre værdier som gensidig hjælp, social hensynsfuldhed, fredeligt samliv og udstrakt fællesskab og samhørighed til de nye samfund, der opstår. Men det lader sig ikke overføre til det større bysamfund, ihvertfald ikke således at det bliver normer i selve samfundet, dertil er disse normer for stærkt knyttet til de små grupper. Man kunne imidlertid nok have søgt at bevare muligheden for, at de små samfund (den lille gruppe) kunne have videreført værdierne i småsamfund indenfor de større bysamfund. Måske er det ikke for sent!

Den kulturform, som findes i Grønland i dag, kan ikke beskrives med få ord – man må tale om en grønlandsk blandingskultur. Det grønlandske bysamfund er ikke længere præget af eskimosamfundets homogenitet med hensyn til værdiopfattelser, og samtidig med de øgede erhvervs- og uddannelsesmuligheder er der sket en ændring af menneskenes personlige mål og idealer.

Socialdirektør Alfred Dam.

Den forsorgstradition, som der kunne være i de små stabile helstøbte samfund på udsteder og bopladser, er sprængt og har mistet sit sociologiske grundlag. Det stærke fællesskab var båret af isoleringen, af den lille gruppes gensidige afhængighed og den deraf flydende gensidige forpligtelse. Fællesskabet var båret af enkelthed i levevis, erhverv, livsopfattelse og blev kun sporadisk påvirket af kontakt med omverdenen. Man havde kontakt med nabopladsen, omend den var beskeden, men deres levevis m. v. adskilte sig kun lidt fra ens egen.

Allerede da missionen og handelen begyndte i Grønland, pillede man ved samfundssystemet – arbejdsføre mænd blev inddraget i handelens og missionens arbejde, og den fangst, som tidligere kom fællesskabet til gode, blev solgt til handelen, og de ting, man modtog til gengæld for det solgte, havde ikke samme værdi for fællesskabet. Hvor fangstoverskudet tidligere kom trængende, faderløse, gamle o. s. v. tilgode, blev overskudet benyttet til at skaffe sig nye varer, som handelsmænd tilbød. Europæernes indgreb i den eskimoiske samfundsorden betød en ændring af det patriarkalske småsamfundssystem.

De problemer, man står overfor i dagens Grønland, er en videreudvikling, hvor de sidste 10–15 års ændring af samfundet har skærpet konturerne af problemerne, og som har medført, at man har fået øje på dem og på den reelle nød.

Det har været væsentligt for os hyppigt at erindre os selv om, hvor forskellige leveforholdene er i Grønland. Det er nærliggende at overdimensionere problemernes kvantitative størrelse på grund af landets uhyre udstrækning, lige så fristende er det at opfatte grønlændere som ét folk med ensartede problemer og med samme behov – hvad de imidlertid kun er nationalt set. Grønland bebos af 40.000 mennesker – og ca. $\frac{1}{8}$ bor stadig på små pladser; småpladser som ikke er uberørte, men hvor man alligevel i levevis kan finde væsentlige træk af det værdisystem, som oprindeligt har været det bærende.

En grønlandsk sociallovgivning må være så fleksibel, at der tages behørigt hensyn hertil. De sociale problemer, der stikker i øjnene, er naturligvis dem, der ligger i byerne, hvor dog også de fleste mennesker lever, og hvor endnu flere vil komme til at leve, men også i byerne kan man finde væsentlige reminiscenser af det gamle værdisystem.

Vi har vanskeligt ved at bedømme betydningen af disse reminiscenser, og vi er også af denne grund meget interesseret i, at der fra samfundsforsknings-, herunder eskimologisk, side iværksættes undersøgelser, som kan være en støtte ved tilrettelæggelsen af administrationen af den nye forsorg, som formentlig kan iværksættes i løbet af godt et års tid.

I det reformarbejde, der er påbegyndt ved nedsættelsen af en arbejds- og socialdirektion i Grønland, er man af den overbevisning, at de væsentligste sociale problemer opstår i forbindelse med – eller er direkte forårsaget af menneskenes vanskeligheder med at omstille sig til en ændret samfundsstruktur. Den samfundsstruktur, som er under udvikling i Grønland, stiller menneskene overfor mange flere muligheder, den vil kunne give menneskene en højst påkrævet hævn af levestandarden og i det hele taget give dem mulighed for en masse nye ting, men den vil også skabe eller afdekke sociale problemer, som samfundet må søge at forebygge og afhjælpe.

Disse omstillingsvanskeligheder er vel ikke et specielt grønlandsk problem, men det er forholdsvis sjældent, man står overfor så voldsomme spring i samfundsstrukturen og så hurtig præsenterer menneskene for en ny situation.

Som en fællesnævner for disse problemer taler man om tilflytterfamiliernes tilpassingssituation. For at kunne hæve leveniveauet og skabe rimelige erhvervsmuligheder er det nødvendigt at samle befolkningen i de større byer, hvilket vil sige først og fremmest i åbentvandsbyerne: Frederikshåb, Godthåb, Sukkertoppen og Holsteinsborg. Disse byer er vokset stærkt og vil ifølge investeringsplanerne komme til at vokse endnu stærkere. Hvorledes forebygge de vanskeligheder, som opstår ved, at tilflytterne ikke alene på det nye sted er fremmede, men også er ukendte med det nye steds muligheder? – at byen med en anden omgangsform mennesker imellem stiller ændrede og hyppigst totalt ændrede krav til familien og til de enkelte personer? Hidtil har

man levet i storfamilier med mere eller mindre patriarkalske træk og skal nu fungere som kernefamilier. Samtidig sker der ændring i de enkelte familiemedlemmers status – mændene har været fangere eller fiskere og bliver nu lønarbejdere, familiens økonomi ændres fra en kraftig naturaløkonomi til pengeøkonomi, børnene undervises af danske lærere i emner, som forældrene er totalt ukendte med, børnenes behov for opdragelse og impulser bliver af en ganske anden art, end forældrene kender til, butikken tilbyder en lang række hidtil ukendte varer, som er fristende o. s. v.

Den socialpolitiske indsats, som må forventes at skulle gøres i de kommende år, vil få sit udgangspunkt i de krav, samfundsudviklingen stiller til menneskene, og man har derfor ment, at et enhedssystem omfattende alle specialområder herunder også arbejdsanvisning i et udbygget forsorgsvæsen er det eneste mulige og relevante.

Det er os meget om at gøre, at der opbygges et socialt arbejde i kommunerne, som generelt kan tilbyde mennesker, der har behov for hjælp, bistand, og skal vi gøre os håb om, at den sociale bistand bliver rimelig, er enhver form for opdeling af personer, udfra hvad der er årsagen til behovet, ødelæggende. Alene Grønlands geografi forbyder en opsplitning af forsorgen, men de grønlandske kommuner har heller ikke været vant til at kunne skyde visse sociale problemer fra sig til andre organer, men har fundet det naturligt at udnytte de beskedne muligheder, man havde, udfra nogle meget enkle regler om, hvorvidt der var velbegrundet behov for hjælpen eller ej.

Endelig er det os meget om at gøre, at det sociale arbejde bliver af forebyggende og opsøgende karakter, derfor er f. eks. organiseringen af en tilflytterservice væsentligt for os, og derfor søger vi at uddanne grønlandske socialmedhjælpere.

Ved de beslutninger, som det grønlandske landsråd har taget i de senere år om den fremtidige socialpolitik, har man fuldtud tilsluttet sig de tanker, som en arbejdsgruppe nedsat af Ministeriet for Grønland har gjort sig med hensyn til tilrettelæggelsen af det sociale og arbejdsmarkedsmæssige administrationsapparat, hvorefter der skal opbygges en enhedsadministration på det lokale plan og en central enhedsadministration.

Pr. 1. januar i år er under Grønlands landsråd Arbejds- og socialdirektionen i Grønland blevet nedsat som øverste administrative organ på det sociale og arbejdsmarkedsmæssige område i Grønland.

Denne direktion skal udtale sig i alle sager vedrørende arbejdsmarkedsmæssige og sociale sager, og det påhviler direktionen at tage alle spørgsmål under behandling, som er af betydning for de arbejdsmarkedsmæssige og sociale forhold i Grønland. Yderligere skal direktionen samordne oprettelse og driften af sociale institutioner m. v.

og skal yde vejledning til de kommunale myndigheder, ligesom den skal sørge for uddannelse af personalet til varetagelse af de forskellige opgaver.

Endelig træffer direktionen de administrative beslutninger og er ankeinstans i overensstemmelse med de gældende love og bestemmelser.

Man bygger videre på et historisk forløb, nemlig at det grønlandske samfund administrerer sin egen socialforsorg, og at dette sker gennem kommunerne. Kommunerne og disses folkevalgte organers centrale betydning som initiativtagere, formidlere og kontrolmyndigheder er blevet understreget, og arbejds- og socialdirektionens opgave som service-, koordinerende og vejledende og kontrollerende organ overfor kommunerne er blevet fastlagt.

Det er os derfor magtpåliggende, at direktoratet foruden de centralorganisatoriske opgaver bliver i stand til i betydeligt omfang at være serviceorgan for kommunerne, hvorved vi håber at kunne vejlede kommunerne i administrationen af de opgaver, og det er de fleste – som skal klares lokalt.

Arbejds- og socialdirektionens muligheder indenfor det, vi i Danmark betragter som særforsorg, er meget begrænsede. En af konsekvenserne af samfundsudviklingen har været, at behovet for specialforanstaltninger i særdeleshed indenfor specialhandicapområdet, men også indenfor børne- og ungdomsforsorgen er blevet mærkbart. Man ejer ikke i Grønland en eneste institution, hvor man er i stand til at specialbehandle, og man samarbejder derfor i betydeligt omfang med danske særforsorgsmyndigheder om behandling og pleje af personer på institutioner i Danmark.

Der udføres på disse institutioner i Danmark et meget betydeligt arbejde for det grønlandske samfund, som man ikke kunne være foruden. Der arbejdes på forskellige løsninger, herunder også institutionsopførelser i Grønland, men der vil gå mange år – om nogen sinde – før man kan give mennesker den specialiserede behandling, som kan tilbydes i Danmark, specielt for så vidt angår den lægelige behandling. Særforsorgens pladmangel har vi naturligvis også mærket, og vi må erkende, at vi i Grønland fortsat har et betydeligt antal særforsorgstrængende personer, det ikke har været muligt at få anbragt på danske institutioner.

Da vi altså ingen særforsorg og ingen specialforsorg iøvrigt har i Grønland, og ingen af de speciallove, som findes f. eks. indenfor særforsorgsområdet, gælder i Grønland, omfattes alle trængende uanset årsag af de beskedne grønlandske sociale vedtægter. Der er ikke tvivl om, at de grønlandske sociale vedtægter er utilstrækkelige, men det må dog anføres, at de deres beskedenhed til trods i dag giver rammen for en rimelig administration. Havde man i tide haft kræfter til at give kommunerne vejledning i vedtægternes anvendelse, ville behovet for en gennemgribende revision af vedtægterne formentlig ikke have været til stede i samme omfang.

I samarbejdet med den kommunale forvaltning mærker vi, at vi er under påvirkning af den filosofi, som ligger i danske love og administrativ praksis. Det må erkendes, at der også er en temmelig udbredt opfattelse – ihvertfald blandt en del af befolkningen – at ligestillingen bliver en realitet også på det sociale område. Det har her spillet en rolle, at adskillige sociale områder er blevet gjort til genstand for undersøgelser m. v. af danske specialister, og de forslag, som herved er fremkommet, har naturligvis først og fremmest hentet deres idegrundlag fra Danmark, hvorefter man har tillempet forslagene efter det, man kalder „de særlige grønlandske forhold“. En stærkt centraliseret og fordelt socialforsorg på forskellige myndigheder stiller meget betydelige krav til det sociale administrationsapparat, ikke mindst lokalt. Vanskeligheden med at skabe et blot nogenlunde rimeligt fungerende apparat var i begyndelsen af 60'erne den direkte årsag til, at et forslag, som da blev udarbejdet for en socialreform i Grønland, ikke kunne gennemføres.

Udtrykket „de særlige grønlandske forhold“ har i betydeligt omfang været den manglende administrative udbygning og så naturligvis Grønlands størrelse, og det har været hindrende for meget, men nok så alvorligt er det, at man ikke i hovedparten af de forslag og initiativer, der har været indenfor det sociale område, har taget hensyn til den forsorgstradition, der har været i Grønland, eller for at være positiv: i bedste fald har man fejlfortolket betydningen af det tidligere småsamfunds værdisystem.

— Samtidig med at jeg understreger, at det er nødvendigt at give en socialadministration ihvertfald samme administrationsmulighed som en tilsvarende erhvervsvirksomhed, og ligesom jeg understreger faren ved at romantisere, må jeg indrømme, at den største risiko for nyt forsorgssystem måske for en dansk administrator ligger i, at man ser problemer alle vegne og på en måde pådutter folk problemer, som de ikke føler, de har, eller pådutter socialservice, som er dem fremmed.

Den lovgivning i form af særlige grønlandske vedtægter, som i dag står til rådighed for kommunerne, er som nævnt særdeles enkel, men den har den fordel, at den ikke skelner mellem grupper eller kategorier af trængende. Der er således ingen forskel på den hjælp, man kan tilbyde handicappede – fysiske eller psykiske – eller de mennesker, som er kommet ud af trit med samfundets udvikling. Der skulle være gode muligheder for at videreføre og udbygge denne holdning til de sociale problemer i nye mere tidssvarende vedtægter, hvor mere differentierede foranstaltninger kan tilbydes også til de erhvervsmæssigt handicappede.

Det er ikke menneskers handicap, som bestemmer foranstaltningernes indretning, naturligvis kræver fysiske og psykiske handicap specialbehandling, men socialt set er der ingen forskel på deres behov for understøttelse, bistand og erhvervsmæssige foranstaltninger.

Som det fremgår af direktionens navn, omfattes arbejdsmarkedsområdet af direktionens virke. Arbejdsmarkedets intime sammenhæng med det klassiske sociale område træder tydeligt frem i Grønland, og de spørgsmål, som vi opfatter som arbejdsmarkedsspørgsmål, er da også intimt forbundet med den øvrige socialpolitiske indsats.

De beskæftigelses- og uddannelsesproblemer, som følger af opbygningen af et fiskerierhverv og af bydannelser med en erhvervsstruktur med et utal af servicebehov og deraf følgende nye krav, stiller store krav til arbejdskraften, og desuden hviler det grønlandske erhvervsliv på meget sårbare erhvervsgrene: fiskeri, fåreavl og fangst. Det grønlandske erhvervsliv er i dag kraftigt sæsonbetonet, men håbet er, at helårsfiskeri efterhånden kan fjerne behovet for beskæftigelsesforanstaltninger, som hidtil først og fremmest har været igangsat om vinteren i fiskeridistrikterne, og så længe fiskerianlæggene ikke er udbygget til den planlagte kapacitet, er der behov for at søge at fordele anlægsaktiviteten også til de dårlige fiskemåneder, hvorved sommermånedernes hektiske anlægsaktivitet kan dæmpes. En katastrofal mangel på lokal arbejdskraft til de kvalificerede jobs ved såvel anlægsaktiviteten som eksporterhvervet og servicevirksomhed medfører, at der udsendes et betydeligt antal danske til Grønland, og samtidig går der mennesker arbejdsløse andre steder på kysten.

Der er således et stort behov for et arbejde, der kan opfange strukturændringerne i erhvervslivet, før de viser sig i form af arbejdsløshed eller vanskeliggøres på grund af mangel på den nødvendige arbejdskraft, ligesom der er behov for en indsats i forbindelse med lokaliseringspolitikken, hvor man bør kunne bidrage til, at efterspørgsel og udbud af arbejdskraft koordineres med den fysiske planlægning. Det vil derfor være ønskeligt, om arbejds- og socialvæsenet involveres i de større erhvervs- og anlægsaktiviteter, således at man i samarbejde med de øvrige myndigheder kan give arbejdskraften de bedste muligheder for både geografisk og uddannelsesmæssigt at leve op til de pågældende initiativer.

Arbejdsmarkedskontorerne og direktoratet skal søge at gennemføre et arbejdsanvisningssystem såvel i de enkelte kommuner som kommunerne imellem og skal sørge for, at der såvel ved den egentlige arbejdsanvisning som uddannelsesvejledningen foregår en erhvervsvejledning. I denne forbindelse bør nævnes erhvervsmæssig placering af fysiske eller socialt retarderede, og endelig – men ikke mindst – er det disse kontorers opgave at indsamle statistiske oplysninger om beskæftigelsen f. eks. med henblik på at bistå uddannelsesmyndighederne med vejledning om lokale uddannelsesbehov eller ved uddannelsesplanlægning iøvrigt. Det er arbejds- og socialdirektionens opgave sammen med det i forbindelse med direktionen etablerede arbejdsmarkedsråd og med myndigheder iøvrigt at opbygge arbejdsmarkedsorganerne.

Disse arbejdsmarkedskontorer vil formentlig ikke blive egentlige selvstændige

kontorer, dels er befolkningsunderlaget for lille de fleste steder, og dels er arbejdsopgaverne tæt forbundne med kommunernes sociale virksomhed.

I hver kommune er nedsat erhvervsudvalg sammensat af repræsentanter for kommunalbestyrelse, arbejdere og arbejdsgivere samt bl. a. skolen, og det er tanken at lade disse erhvervsudvalg være tilsynsråd for de lokale arbejdsmarkedskontorer. Erhvervsudvalgene vil ved arbejdsmarkedsorganernes virksomhed få en administrativ faglig bistand til de opgaver, som i mange år har været overladt til dem. Det er iøvrigt en helt klassisk situation: man har været særdeles utilfredse med erhvervsudvalgenes hidtidige arbejde og har været stærkt inde på at ophæve dem. Kritikken af de folkevalgte organers arbejde er ofte urimelig – de intensioner, man har haft, har ikke været realistiske i forhold til de muligheder, man har givet dem.

En vigtig side ved den del af reformen, som er sat igang med den lokale og centrale enhedsadministration er, at man nu er i stand til at tilrettelægge en opgavefordeling mellem de kommunale led, mellem kommunerne indbyrdes og det centrale led: arbejds- og socialdirektionen.

Den ikke mindst i Grønland nødvendige decentralisering af drift af institutioner og decentralisering af beslutninger kan gennemføres, men forudsætningen for at decentraliseringen ikke bliver identisk med kaos, er nok en noget anden administrationsform i det centrale led, end man er vant til.

Der må derfor lægges lige så megen vægt på åben vejledning af og bistand til den decentraliserede administration og de folkevalgte organer, som på centraladministrationens kontrollerende virksomhed.

Det centrale leds funktion som kontrolmyndighed og ankeinstans er nødvendig såvel udfra ønsket om at sikre borgernes retssikkerhed som for at holde hånd i hank med brugen af offentlige midler, og uanset der derved bliver en overordnet ledelse, mener jeg ikke, at princippet om at lægge mest mulig ud til kommunerne brydes. For tydelighedens skyld skal jeg understrege, at det centrale led altså har en informationspligt overfor kommunerne, en pligt til at uddanne personale, til at oplyse de folkevalgte organer om de muligheder og opgaver, der ligger i vedtægter og bestemmelser, og til i samarbejde med kommunerne at koordinere behov og arbejde.

Vi håber, at Grønlands landsråd til august kan få forelagt forslag til underholdsydelser og herunder forslag til foranstaltninger for handicappede og personer med erhvervsproblemer.

Uanset hvorledes den grønlandske socialreform kommer til at se ud, har direktionen en vedtægtsmæssig pligt til at sørge for, at lokaladministrationen bliver i stand til at benytte bestemmelserne.

Det er en ejendommelig dansk tradition, at der kan ofres uanede mængder af kræfter og tid til at undersøge, lave kommissioner, drøfte betænkningssudkast o. s. v.,

og det skal man da heller ikke have noget imod, det er jo et af demokratiets kendetegn, at sligt foregår så åbenlyst som overhovedet muligt, så alle kan give deres besyv med. Men når det hele så er vedtaget, så tager man meget let på, hvorledes de nye landvindinger skal udnyttes, og interessen og viljen er også beskeden med hensyn til at fremskaffe de nødvendige ressourcer for, at hensigten med bestemmelserne kan opnås, og endelig interesserer man sig meget lidt for borgernes medleven. Den danske diskussion om kompetencen mellem de folkevalgte og embedsmændene og eksperterne er temmelig håbløs og negativ, det har altid undret mig, at man ikke har ofret kræfter på at få en dialog i stand mellem de folkevalgte og eksperterne, nu har det hele været præget af mistillid og, så vidt jeg kan se, en deraf stædig fastholden af en uheldig kompetencefordeling mellem de rådgivende, de udøvende og de besluttende.

En af de hovedfunktioner, som arbejds- og socialdirektionen skal varetage, er uddannelsen af det personale, som skal benyttes i arbejdet.

Det er et meget centralt punkt, at der uddannes det nødvendige personale, for vi kan ikke i et klientarbejde i Grønland klare os med udsendte, for uanset at disse givetvis fagligt set er meget bedre funderede, så lider de jo af det alvorlige handicap, at de i almindelighed ikke kan landets sprog og derfor ikke kan tale direkte med klienterne. Vi har derfor valgt at uddanne grønlændere til det egentlige klientarbejde, vor paradigma har været en blanding af den århusianske hjemmekonsulentordning og familievejlederen. I juni startede et nyt grundkursus i Godthåb, og vi har efter de første erfaringer ændret uddannelsen således, at socialmedhjælperne er en slags aspiranter de to første år, hvori indgår knapt 500 timers undervisning.

Socialmedhjælperen vil blive en central person i kommunernes sociale arbejde, de vil blive klienternes kontakt til det lokale kærnerkontors administrationspersonale, og det vil blive de personer, som skal udføre et opsøgende socialt arbejde, ikke mindst for de tidligere nævnte tilflyttere.

I erkendelse af at det indebærer problemer for de folkevalgte organer og for lokal administration at respektere det job, som socialmedhjælperne får, og at der er tale om en tilpasning af alles roller i forhold til hinanden, afholdes der i løbet af eftersommer og efterår 3 dages kursus for forsorgs- og børneforsorgsudvalg og for det administrative personale i samtlige grønlandske kommuner, hvor der er ansat socialmedhjælper.

Med henblik på at skabe mulighed for andre former for socialforsorg end institutionerne, har vi igangsat en uddannelse af hjemmehjælper, og vi overvejer kursus for ledere af lærlingehjemmene og for de ungdomspensioner, der er under projek-

tering samt kursus for personalet på alderdomshjem, ikke mindst fordi disse alderdomshjem har en del plejepatienter, og personalet er ganske uden uddannelse.

Det er også pålagt direktionen en regnskabs- og budgetfunktion, og i denne forbindelse kan atter nævnes den kontakt og instruktion, direktionen skal udøve mellem kommunerne og institutionerne.

De offentlige tilskud fra stat og landskasse til nye institutioner og til nye initiativer f. eks. indenfor serviceområdet ydes ikke automatisk, men kun efter indhentet udtalelse fra arbejds- og socialdirektionen og for statstilskudets vedkommende kun efter, at landskassen har tilsluttet sig direktionens indstilling. Dette medfører, at de økonomiske spørgsmål kanaliseres gennem direktionen, og der bliver gode muligheder for i samarbejde med kommunerne at samordne den socialpolitiske indsats efter samlede prioritetsovervejelser.

Der sker en udvidelse af kommunernes økonomiske selvstyre i disse år. Det er således, at kommunerne i dag får et dispositionsbeløb, indenfor hvilket de frit kan disponere til forskellige formål, men man har dog hidtil haft den indskrænkning, at dette dispositionsbeløb ikke måtte anvendes til opgaver, der ville medføre, at landskassen blev tvunget til at afholde deraf følgende driftsudgifter, med mindre landskassen forud havde godkendt kommunernes initiativer.

Ved det refusionssystem, som netop er vedtaget af Folketinget, vil der blive ydet 30 % statsrefusion på alle sociale udgifter, bortset fra enkelte lovfæstede områder som f. eks. børnetilskud. Princippet i systemet er, at det skal være enkelt, overskueligt og let at administrere, sådan at bl. a. folkevalgte organer uden vanskeligheder kan få overblik over de økonomiske vilkår for et socialpolitisk initiativ.

Under hensyn til at man ønsker at udvide kommunernes selvstyre, vil det formentlig blive nødvendigt at udarbejde regler og bestemmelser, således at kommunernes dispositionsfrihed for den kommunale virksomhed ikke angribes, men på den anden side heller ikke bliver fuldstændig ureguleret.

Man har lagt stor vægt på, at finansieringsreglerne som hovedregel skulle virke neutralt på den socialpolitiske indsats indenfor de forskellige områder. Ydelse af statstilskud til sociale formål har jo ikke blot betydning ved, at de lokale kassers byrder lettes, så der bliver råd til en hurtigere udvikling, men reglerne kan – afhængig af, hvorledes de indrettes – øve indflydelse på, hvilken fremgangsmåde de lokale organer vælger at benytte i en given situation. Det er vist almindeligt erkendt, at der i den danske socialforsorg på grund af stærkt differentierede finansieringsregler er talrige eksempler på, at lokale myndigheder i deres sociale arbejde vælger de løsninger, der er billigst for kommunekassen, men som ikke nødvendigvis udfra saglige vurderinger er de rigtigste.

En væsentlig konsekvens af synspunktet om neutrale tilskudsregler er, at der ydes samme tilskud til institutionsforsorg og anden forsg. Vi håber derved, at stats-tilskudet ikke kommer til at øve forvridende indflydelse på de lokale myndigheders overvejelser, f. eks. om et givet socialpolitisk behov fortrinsvis skal imødekommes gennem institutionsydelser eller på anden måde (f. eks. overvejelse om anbringelse på alderdomshjem eller ydelse af hjemmehjælp).

Vi tror, at disse finansieringsregler vil medføre, at kommunernes valg mellem forskellige foranstaltninger alene vil afhænge af deres vurdering af foranstaltningernes saglige prioritet og ikke påvirkes af forskel i refusionsprocenter. Vi må dog indrømme, at visse områder formentlig vil få behov for yderligere bistand fra staten. Jeg kan således pege på, at handicappede børn i dag placeres i Danmark uden udgift for det grønlandske samfund, men det ville være ønskeligt, om man i højere grad kunne bistå disse børn i Grønland, men dette vil stille helt nye krav til den grønlandske landskasse, som den antagelig ikke vil kunne honorere. De grønlandske særforsorgstrængende børn er ekstra handicappede, fordi de foruden et fysisk eller psykisk handicap er grønlandssprogede, og man må se i øjnene, at de ved placering i Danmark løsriver totalt fra deres hjemstavn og vil være særdeles vanskelige at replacere.

Den sociale funktionsplanlægning – altså den fagligt betonedede og systematiske overvejelse og tilrettelæggelse af det sociale områdes udvikling og udfoldelse på langt sigt – er et vigtigt område for direktoratet.

Vi kan glæde os over, at der er en betydelig interesse og forståelse fra de øvrige samfundsområder for, at det sociale område er begyndt at planlægge og, at der nu ved et organ – direktoratet i Godthåb – er skabt mulighed for koordinering mellem de forskellige sociale delområder og mulighed for samarbejde med de andre samfundsområder f. eks. sundhedsvæsen og undervisningsvæsen.

Interessen for planlægning synes i almindelighed at samle sig om og ofte slutte ved anlægsaktiviteten; vi har her haft den glæde, at interessen ihvertfald i Grønland nok så meget har drejet sig om fremtidens samarbejde om driften.

Ved arbejds- og socialdirektoratets oprettelse har man ved at samle den planlæggende, koordinerende og vejledende funktion af de emner, der falder ind under direktoratets ressort, og som hidtil har været spredt mellem Ministeriet for Grønland, landsrådet og statens repræsentant: Landshøvdingen, ihvertfald administrativt skabt mulighed for, at der centralt i Godthåb kan etableres et intensivt samarbejde med andre organer, for så vidt angår det sociale område.

Adskillige af de opgaver, som er henlagt til arbejds- og socialvæsenet har f. eks. berøringsflader med sundhedsvæsenet og undervisningsvæsenet.

I Grønland er det indiskutabelt, at der i kommunerne er vokset et samarbejde op på tværs af de normale institutionsrammer, og i vor glæde over, at der nu blev et selvstændigt socialvæsen, frygtede vi, at den naturlige motivation for samarbejde, som forefindes i lokalsamfundene, ville blive vanskeliggjort i samme tempo, som de forskellige væsener centralt afstak deres rammer, måske uafhængig af hinanden. Vi er af den opfattelse, at i jo højere grad samfundets servicevirksomhed vokser og bliver mere differentieret, jo vanskeligere bliver det for de forskellige væsener at koordinere deres virksomhed.

En for håndfast fordeling af centralorganers arbejdsopgaver kan vanskeliggøre lokalsamfundenes samarbejde. Udfra ønsket om at det enkelte væsens initiativ udformes med skyldig hensyn til de overvejelser, behov og interesser, som de enkelte styrelser har, og udfra ønsket om at sikre, at de foreliggende muligheder blev udnyttet på tværs af institutionens grænser, blev man således ved arbejds- og socialdirektoratets oprettelse enige om at danne en arbejdsgruppe bestående af landslægen, skoledirektøren og arbejds- og socialdirektøren suppleret med de pågældende embeders sagsbehandlere i det omfang, arbejdsgruppens arbejde gjorde dette ønskeligt.

Den meget korte tid, denne koordineringsgruppe har arbejdet, har været særdeles resultatrig.

Foruden en koordination og orientering om projekter, diverse service, administrative bestemmelser, udsendelse af specialister af forskellig art på kysten o. s. v. har vi ladet alle personsager, hvor der er behov for geografisk eller erhvervsmæssig omplacering af vedkommende, gå gennem denne arbejdsgruppe. Tanken med gruppens arbejde med personsager er først og fremmest, at vi mener, at arbejdsgruppen kan være vejledende (rådgivende) for de grønlandske kommuner og for de institutioner og myndigheder i Danmark, som vi ikke kunne arbejde foruden.

Grønlands sociale og arbejdsmarkedsmæssige problemer er genstand for megen interesse i Danmark og i Grønland og til tider også stor indignation.

Man har fra forskellig side peget på nogle iøjnefaldende sociale problemer som værende resultatet af den hastige udvikling, og man har derfor foreslået, at udviklingen skulle være langsommere. Udviklingens hastighed skal jeg ikke tage stilling til – det er et politisk spørgsmål. Jeg skal ikke benægte, at der *kan* være en sammenhæng mellem udviklingstempo og mistilpasning, imidlertid tror jeg, at selv de *mindste* ændringer i vilkårene for menneskers tilværelse indebærer risiko for mistilpasning.

Til at afbøde de sociale konfliktsituationer og til at forebygge forekomsten af sådanne situationer er der uanset udviklingstempo brug for et apparat, som er afstemt efter samfundets udviklingsproces. Jo større udfordringen er, jo større krav stilles der naturligvis til den socialpolitiske indsats.

Et funktionsdygtigt og differentieret socialt apparat bør være en del af udviklingen og ikke et resultat heraf.

